

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ХУЛІГАНСТВУ В УРСР В 1960-Х РР.

БРУСАКОВА Оксана Валеріївна - доктор юридичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту №5 Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID:<http://orcid.org/0000-0001-6522-8020>

ГРЕЧЕНКО Володимир Анатолійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ.

ORCID:<http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

УДК 343.9:[343.37+343.55](477)“196”

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.17>

У цій статті хуліганство розглядається в історичній ретроспективі як кримінально-правове явище та кримінальне діяння на етапі радянського розвитку України (1960-ті роки). Автори наголошують, що попередження хуліганства, як і будь-якого іншого виду злочинів, передбачає здійснення системи взаємозалежних запобіжних заходів державних органів та громадськості, зумовлених найбільш характерними проявами хуліганських дій та їхніми безпосередніми причинами та умовами, характерними для того чи іншого району, міста, області. Певну роль у поліпшенні протидії хуліганству у 1960-ті роки відіграв указ Президії Верховної Ради від 6 липня 1966 р. «Про посилення відповідальності за хуліганство». В указі детально розписувалася відповідальність за дрібне та злісне хуліганство, давалося визначення цим поняттям. Влада поєднувала боротьбу з хуліганством з боротьбою проти пияцтва та самогеноваріння, оскільки зв'язок між цими явищами був достатньо очевидним. З цього приводу упродовж вказаного періоду видавалося ще чимало різних постанов різних органів влади, але ситуація з протидією хуліганству кардинальним чином не покращувалася. У цей період до чверті навмисних вбивств здійснювалося з хуліганських мотивів.

Ключові слова: Україна, 1960 рр., міліція, хуліганство.

Постановка проблеми

Забезпечення громадського порядку має першорядне значення для будь-якої держави. У числі злочинів, що масово посягають на безпеку громадян, до найбільш небезпечних традиційно відносять хуліганство і діяння, що здійснюються з хуліганських мотивів. На думку кримінологів, хуліганство можна визнати «початковою школою» злочинності, насамперед насильницької та корисливо-насильницької. Вченими, які досліджують це питання, давно на статистичному рівні помічено закономірність: ослаблення боротьби із хуліганством веде до зростання тяжких насильницьких злочинів. Вивчення проблеми хуліганства як негативного соціально-правового явища нині набуло особливо значущого та невідкладного характеру. Це пов'язано, у першу чергу, з певною криміналізацією суспільства, впливом російсько-української війни і тенденцією до різних порушень порядку соціальних відносин. Стан, структура та динаміка хуліганства багато в чому залежать від зусиль правоохоронних органів, спрямованих на його попередження. Число зареєстрованих фактів хуліганства в загальній кількості злочинів завжди займало значне місце. При цьому необхідно враховувати і певну латентність хуліганських проявів. Громадська небезпека хуліганства очевидна і визначається як поширеністю

цього злочину, так і переважно неперсоніфікованістю відповідних посягань, їхньою спрямованістю проти суспільства в цілому, непередбачуваністю дій хуліганів, їхньою частою сполученістю зі скоєнням інших, часом більш тяжких злочинів. Хуліганство здебільшого відбуваються в громадських місцях і може призвести до заподіяння шкідливих наслідків різного характеру і ступеня. При цьому громадська небезпека хуліганства ще більше посилюється за рахунок обов'язкової сполученості останньої із застосуванням зброї та предметів, що використовуються як зброя. Психологічні особливості особистості хулігана відрізняються неприйняттям загальноновизнаних людських цінностей, зокрема правових і моральних, підвищеною потребою в самоствердженні за рахунок явного протиставлення себе суспільству, що виявляється в різних формах порушення суспільного ладу. У процесі соціалізації осіб, які згодом вчинили хуліганство, можна виділити три основні «слабкі ланки»: неблагополучна сім'я, відсутність або слабкість виховно-навчальної функції школи, інших установ середньої та середньої спеціальної освіти і, нарешті, негативний вплив неформального середовища. Ці складові взаємопов'язані і впливають формування особистості, зазвичай, у комплексі.

Стан дослідження проблеми

Початки дослідження цієї проблеми відносяться до 1971 року, коли відомий харківський учений-правознавець І.М. Даньшин видав монографію «Відповідальність за хуліганство за радянським кримінальним правом» (1). Деякі аспекти цієї теми висвітлюються в історичному нарисі «Міліція України» за загальною редакцією Ю.О. Смирнова (2), монографії «Керівники Харківської міліції / поліції (1918–2021 рр.)» (3), статтях В.І Женутія та Ю.М. Черноус (4), В.А. Греченка (5) про хуліганство як проблему охорони громадського порядку в УРСР в історико-правничому ракурсі. Певний внесок у розробку цієї проблематики зробили й зарубіжні вчені. Особливо слід відзначити дослідження американського вченого з університету Південна Міссісіпі

Брайана Лап'єра під назвою «Хуліганство в хрущовській Росії: дефініції, контроль та продукування девіантності під час відлиги» (6). Автор виконав перше комплексне дослідження того, як радянська міліція, прокурори, судді та звичайні громадяни за часів Хрущова (1953–64) розуміли, боролися з хуліганством або сприймали цю всеохоплюючу категорію злочинності. Використовуючи широкий спектр архівних джерел, він зображує період Хрущова, який зазвичай розглядається як час лібералізації реформ і зменшення репресій, — як епоху відновлення переслідувань широкого кола визначених державою небажаних осіб і як час, коли міліція та переслідування були розширені, щоб охопити основні аспекти повсякденного життя. Деякий інтерес з кримінологічної точки зору має також робота німецьких учених «Злочинність неповнолітніх у Північному Рейні-Вестфалії», що побачила світ 2003 року (7).

Мета і завдання дослідження

Автори поставили собі за мету дослідити основні заходи, які вживалися органами радянської влади для протидії хуліганству в 1960-х роках та спроби міліції посилити боротьбу з цим антисоціальним явищем. Ця мета конкретизується в таких завданнях:

- охарактеризувати сутність та зміст основних нормативно-правових актів, спрямованих на посилення боротьби з хуліганством, які приймалися владними органами у вказаний період;

- проаналізувати та оцінити заходи, які планувалися та втілювалися міністерством охорони громадського порядку республіки для покращення протидії хуліганству.

Методологічна основа дослідження

Для досягнення поставленої мети та вирішення зазначених завдань використовувалися діалектичний метод та засновані на ньому сучасні загальнонаукові та спеціальні наукові засоби та способи пізнання соціально-правових явищ. Особлива увага в рамках системної методології приділена формально-юридичному, логічному, істо-

ричному, порівняльно-правовому методам пізнання. Автори використали також діяльнісний підхід, що означало розгляд історичних процесів та явищ з точки зору діяльності людей та суспільства. Діяльнісний підхід дозволив виявити, які чинники впливали на формування та розвиток цього напрямку діяльності органів правопорядку та які чинники зумовлювали їхню ефективність та результативність.

Виклад основного матеріалу

Зростання соціальної небезпеки хуліганства на початку 1960-х років стимулювало вдосконалення республіканського кримінального законодавства. Постановою Верховної Ради Української РСР від 28 грудня 1960 р. до нового Кримінального кодексу УРСР (КК УРСР 1960 р.) були внесені суттєві і важливі зміни. По-перше, в Особливій частині КК було виділено як самостійну нову главу X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я», яка об'єднала за ознакою родового об'єкта статті про злочини, раніше не зовсім обгрунтовано поміщені в інші глави КК УРСР 1927; одночасно до зазначеної глави за тією ж ознакою родового об'єкта були включені й статті про кримінальні правопорушення, криміналізовані в процесі підготовки нового кодексу. По-друге, у названий розділ була поміщена і стаття 206, що передбачала відповідальність за хуліганство і яка характеризувалася вдалішою структурою та більш досконалою редакцією (4, с.105).

Такі зміни були гостроактуальними, про що свідчить статистика навмисних вбивств, вчинених з хуліганських спонукань. У відповідній записці міністра охорони громадського порядку УРСР І.Х. Головченка від 17 жовтня 1962 р. «Про наслідки роботи органів міліції по боротьбі з навмисними вбивствами» вказувалися відповідні цифри. З наведених ним даних видно, що переважну кількість навмисних убивств – 55,5% було вчинено на побутовому ґрунті, 24,9% з хуліганських спонукань. Майже чверть навмисних вбивств з хуліганських спонукань – це був дуже значний відсоток! Ураховуючи особливу небезпечність злісних хуліганств,

які часто супроводжувалися убивствами, органи міліції республіки, за словами міністра, намагалися посилити боротьбу з цим небезпечним злочином. Очільник міністерства рапортував, що кількість хуліганських проявів з початку 1962 року, зменшилась на 17,2%, а їхнє розкриття становило 99,6% (8, с.79). Але, як свідчать фактичні дані та збільшення уваги до протидії хуліганству з боку державних органів, це досягнення було тимчасовим або становище просто прикрашалося на догоду вищому начальству і зміцненню власної репутації.

Якою була ситуація в окремих регіонах у середині 1960-х років, свідчить доповідь начальника відділу карного розшуку Управління міліції м. Львова підполковника міліції Куценка про виконану роботу по боротьбі з кримінальною злочинністю за I півріччя 1965 року від 19 липня 1965 р. Він доповідав у МОГП, що основна увага в роботі міліції в цей час була приділена запобіганню злочинності серед неповнолітніх та їхніх підбурювачів, виявлення та викриття злочинного рецидиву та організаторів хуліганських груп. Зростання злочинності відбулося в основному за рахунок, у тому числі й хуліганств (на 42,4%). Зростання хуліганських проявів начальник відділу карного розшуку Львова пояснював лише посиленням роботи органів міліції щодо боротьби із зазначеними злочинами (9, арк.133-140), що не можна вважати об'єктивною оцінкою, оскільки не враховувалися інші, перш за все, соціальні причини хуліганства. А так виходило, що таке пояснення було спробою підняти свій авторитет: «Так, кількість хуліганських проявів збільшилася, але це тому, що ми стали працювати краще, тому нас не тільки не треба сварити за погіршення криміногенної ситуації, а навіть похвалити за посилення роботи в цьому напрямі».

Оскільки проблема протидії хуліганству в цей час залишалася найактуальнішою, міністерство охорони громадського порядку УРСР 24 січня 1965 р. розробило пропозиції щодо викорінення випадків самогоноваріння, пияцтва і хуліганства, вказавши на тісний зв'язок самогоноваріння, пияцтва і хуліганства. Пропонувалося передбачити

в законодавчому порядку для осіб, які зазнали адміністративного арешту за дрібне хуліганство від 3 до 15 діб, скорочення профвідпустки на відповідну кількість днів, позбавлення права на отримання путівок до санаторіїв та будинків відпочинку, надання квартир в останню чергу. Також вказувалося на необхідність встановити персональну відповідальність адміністрації підприємств, установ, колгоспів, радгоспів та інших організацій за стан дисципліни працівників, поведінку їх на роботі та в побуті. При підбитті підсумків змагань, виконання планів тощо, враховувати як виробничі показники, так і поведінку кожного працівника (10, арк.61-65). Як бачимо, ці пропозиції передбачали застосування заходів, які торкалися соціального забезпечення працівників і найвразливішим серед них був пункт про надання квартир, оскільки, як відомо, у той час квартирні черги практично у всіх містах республіки були значними і надання квартири доводилося чекати чимало років.

Наступного, 1966 року було видано указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення відповідальності за хуліганство» (6 липня 1966 р.), назва якого говорить сама за себе. В указі детально розписувалася відповідальність за дрібне та злісне хуліганство, давалося визначення цим поняттям. Зокрема, дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе приставання до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок та спокій громадян, якщо ці дії за своїм характером не спричиняли застосування заходів кримінального покарання, каралося арештом терміном від десяти до п'ятнадцяти діб, або виправними роботами терміном від одного до двох місяців із утриманням двадцяти відсотків заробітку, або штрафом від десяти до тридцяти рублів. Матеріали про дрібне хуліганство повинні були розглядатися протягом доби начальником органу міліції, який мав або накладати на порушника штраф у розмірі, вказаному вище, або направляти матеріали до народного суду з одночасним доставленням туди затриманого. Начальник органу міліції або народний суддя з урахуванням особи порушника та характеру вчиненого ним про-

ступку могли замість притягнення його до адміністративної відповідальності направити матеріал до громадської організації, колективу трудящих або товариського суду для застосування до порушника заходів громадського впливу.

В указі наголошувалося, що особи, піддані арешту за дрібне хуліганство, утримуються під вартою в місцях, які визначаються органами охорони громадського порядку. З арештованих стягується вартість харчування та утримання; листування, отримання передач та посилок, купівля продуктів харчування забороняються; за час перебування під арештом заробітна плата за місцем постійної роботи не сплачується. Підкреслювалося, що заарештовані можуть використовуватися без оплати праці на прибиранні вулиць, дворів, місць громадського користування та інших фізичних роботах. У разі ухилення від відбування арешту чи злісного порушення встановленого режиму народний суддя за поданням адміністрації місця ув'язнення або начальника органу міліції міг продовжити порушнику термін перебування під арештом. При цьому загальний термін утримання під вартою за дрібне хуліганство не повинен був перевищувати 30 діб. Особи, піддані за дрібне хуліганство виправним роботам, мали відбувати покарання відповідно до постанови народного судді за місцем своєї постійної роботи, або в місцях, які визначалися органами, які відали відбуванням виправних робіт, але в районі проживання порушника. У разі ухилення особи від відбування виправних робіт ухвалою народного судді невідбутий строк виправних робіт міг бути замінений позбавленням волі з розрахунку на один день позбавлення волі за три дні виправних робіт.

До адміністративної відповідальності за дрібне хуліганство могли бути притягнуті особи, яким до скоєння цього порушення виповнилося шістнадцять років.

Окремо в указі була виділена кваліфікація злісного хуліганства, яке визначалося як дії, що відрізняються за своїм змістом винятковим цинізмом або особливою зухвалістю, або пов'язані з опором представнику влади або представнику громадськос-

ті, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, або іншим громадянам, які припиняють хуліганські дії, а також раніше засудженим за хуліганство. Це каралося позбавленням волі на строк від одного до п'яти років. Якщо ці дії були вчинені із застосуванням або спробою застосування вогнепальної зброї або ножів, кастетів або іншої холодної зброї, а також інших предметів, спеціально пристосованих для завдання тілесних ушкоджень, – то це каралося позбавленням волі на строк від трьох до семи років (11, с.780-783).

В Указі Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення відповідальності за хуліганство» від 26 липня 1966 р. знайшов своє відбиття накопичений законодавцем досвід удосконалення правових засад настання кримінальної відповідальності за хуліганство та правильний вибір спрямованості виконання цієї соціально значущої роботи. Хуліганство набуло нових кримінально-правових ознак. Цей указ передбачав низку заходів, спрямованих на посилення боротьби з хуліганством: запровадження більш суворих санкцій за дрібне хуліганство, надання начальнику органу міліції права самостійно накладати штраф на винних у дрібному хуліганстві, встановлення більш строгого порядку арешту, ширше залучення громадськості до боротьби з хуліганськими тощо.

Із законом 1966 року до радянської судової практики увійшов і такий злочин, як хуліганство, «вчинене з винятковим цинізмом і особливою зухвалістю». Слова «цинічний» та «зухвалий» — оцінні поняття, тому теоретично назвати цинічним та зухвалим могли абсолютно будь-яке хуліганство. Але, як правило, за цією статтею проходили люди, які своєю поведінкою ображали владу. У 1960—1970-х роках до «хуліганів» також прирівнювали молодь, яка прагнула жити на західний манер. Так, у кількох вищах з'явилися нелегальні журнали вельми фривольного змісту — «Фіговий листок», «Блакитний бутон», «Золотарик». У них студенти нерідко критикували владу та пропагували нову музику, одяг, танці. Велику популярність швидко завоював рух стиляг та хіпі. Вони одягалися зухвало, де-

монстративно ледарювали, слухали «свою» музику.

На виконання вище вказаного указу 23 липня 1966 р. була прийнята постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю». Щодо поліпшення протидії хуліганству в ній, зокрема, вказувалося на таке: «З метою посилення боротьби з хуліганством та іншими проявами злочинності на вулицях, стадіонах, у парках, клубах та інших громадських місцях: визнати необхідним встановити підвищену адміністративну та кримінальну відповідальність за хуліганські дії, скоротити терміни розслідування та судового розгляду справ про хуліганство, надати органам міліції додаткові права щодо припинення порушень громадського порядку; зобов'язати виконками місцевих Рад депутатів трудящих покращити освітлення міст та робітничих селищ, особливо районів новобудов, парків та садів, забезпечити стаціонарне освітлення під'їздів будинків та сходових майданчиків, облаштування на околицях міст телефонів-автоматів (12, с.786). Як бачимо, значної кількості заходів тут не було передбачено. Оригінальним заходом можна вважати покращення освітлення населених пунктів та облаштування на околицях міст телефонів-автоматів. Звичайно, що це сприяло не лише протидії хуліганству, але й деякому покращенню умов життя людей.

У цей час загострилася й проблема боротьби з хуліганством на залізничному транспорті. Тому Міністерство охорони громадського порядку УРСР 10 травня 1967 р. розробило окремі пропозиції щодо посилення заходів боротьби з хуліганством та пияцтвом на залізничному транспорті. У них констатовалося, що, незважаючи на неодноразові вказівки МОГП, останнім часом на залізничному транспорті, особливо у поїздах приміського та місцевого сполучення, була послаблена боротьба із хуліганством та пияцтвом. У зв'язку з цим міністерство вимагало вжити негайних заходів щодо наведення належного громадського порядку на залізничному транспорті та насамперед у потягах приміського сполучення, переглянути розміщення службових

нарядів міліції з таким розрахунком, щоб до потягів приміського та місцевого сполучення, особливо у вечірній час, щодобово прямувала максимальна кількість сержантського та начальницького складу міліції. Через відповідні місцеві органи влади вирішити питання збільшення кількості дружинників, виділених штабами добровільних народних дружин для підтримки громадського порядку в приміських потягах. Посилити контроль за виконанням торговими працівниками вимог наказу міністра торгівлі Української РСР № 144 від 31 березня 1964 року та розпорядження № 14-14-869 від 30 вересня 1965 року про заборону повсюдної торгівлі кріпченими винами на розлив та зняття з продажу горілчаних виробів з магазинів, розташованих на вокзалах, станціях та привокзальних площах. За виявленими порушеннями підготувати відповідну інформацію до партійно-радянських органів. Спільно зі штабами добровільних народних дружин підготувати та провести на залізницях республіки заходи щодо вилучення п'яниць, хуліганів та іншого антигромадського елемента з вокзалів, станцій та потягів (13, с.334-335).

Більш ніж за рік після прийняття вище згаданого указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 липня 1966 року «Про посилення відповідальності за хуліганство» 13 жовтня 1967 р. Президія Верховної Ради СРСР розглянула питання про практику застосування цього указу і прийняла відповідну постанову. З цього питання доповідали міністр охорони громадського порядку СРСР Щолоков М.О.,¹ Генеральний проку-

¹ Щолоков Микола Онисимович (1910-1984). 1939-1941 рр. працював головою виконавчого комітету Дніпропетровської міської ради депутатів трудящих. 1951 — 1958 рр. — 1-й заступник голови Ради міністрів Молдавської РСР. 1965 — 1967 рр. — 2-й секретар ЦК КП Молдавії. 1966 — 1968 рр. — міністр охорони громадського порядку СРСР, в 1968 — 1982 рр. — міністр внутрішніх справ СРСР. Звільнений з поста міністра у зв'язку з розслідуванням з приводу корупції, розпочатим за наказом нового керівника СРСР Ю.Андропова. 15 червня 1983 р. Миколу Щолокова вивели з ЦК КПРС, 6 листопада 1984 р. його позбавили звання генерала армії, а 10 листопада — звання Героя Соціалістичної Праці. 7 грудня 1984 р. Щолоков був виключений із лав КПРС. Через 6 днів він застрелився з мисливської рушниці.

рор СРСР Руденко Р.А.² та Голова Верховного Суду СРСР Горкін О.Ф.³ У постанові відзначалося, що за час, що минув після прийняття Указу, органи охорони громадського порядку, прокуратура та суди провели відповідну роботу щодо боротьби з хуліганством та іншими порушеннями громадського порядку. Поліпшилася діяльність багатьох народних дружин щодо припинення порушень правопорядку. Дещо скоротилася кількість хуліганських проявів, а також деяких небезпечних злочинів проти особистої безпеки громадян. Проте не скрізь у колективах підприємств, установ та організацій було створено обстановку загального засудження правопорушень та нетерпимого ставлення до них. У низці випадків подання органів міліції, прокуратури та судів про скоєні членами колективів хуліганські вчинки та інші правопорушення розглядалися несвоєчасно, відповіді на подання найчастіше не давалися. Рідко використовувалися такі передбачені Указом заходи щодо порушників, як

² Горкін Олександр Федорович (1897-1988). 1937 — 1938 рр. — секретар Президії Центрального Виконавчого Комітету СРСР. 1938 — 1953 рр. — секретар Президії Верховної Ради СРСР. 1953 — 1956 рр. — заступник секретаря Президії Верховної Ради СРСР. 1956 — 1957 рр. — секретар Президії Верховної Ради СРСР. 1957 — 1972 рр. — голова Верховного Суду СРСР. З вересня 1972 року — на пенсії.

³ Руденко Роман Андрійович (1907-1981). Уродженець Чернігівської області. Член компартії з 1926 р. У 1937-1940 рр. — прокурор Донецької області, хоча юридичної освіти ще не мав. На той час закінчив лише перший курс заочного відділу Харківського юридичного інституту. Брав безпосередню участь у масових політичних репресіях населення. Освіту здобував у екстернаті Московської юридичної школи Наркомату юстиції РРФСР (1941) і на Вищих юридичних курсах при Всесоюзній правовій академії (1940 — 1941 рр.), після чого у червні 1941 р. був призначений начальником відділу Прокуратури СРСР по нагляду за органами міліції. У березні 1942 — червні 1944 рр. — заступник прокурора, а з червня 1944 по серпень 1953 року — прокурор Української РСР. Закінчив чотири курси юридичного факультету Київського державного університету. У 1945-1946 рр. виступав головним обвинувачем від СРСР на Нюрнберзькому процесі. У 1953 — 1981 рр. працював Генеральним прокурором СРСР. Після 1953 року брав активну участь у реабілітації жертв політичних репресій.

позбавлення їх премій на виробництві, путівок до будинків відпочинку, перенесення черговості на отримання житлоплощі. Не сприяв зміцненню громадського порядку і той факт, що деякі працівники виконкомів місцевих Рад, органів охорони громадського порядку, прокуратури, судів, керівники та громадські організації підприємств та установ поставилися до виконання Указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 липня 1966 р. «Про посилення відповідальності за хуліганство» як до тимчасової кампанії, що знизило останнім часом активність у боротьбі з хуліганством та іншими порушеннями громадського порядку.

Постанова вимагала активізувати діяльність постійних комісій Рад депутатів трудящих із соціалістичної законності та охорони громадського порядку, наглядових комісій, комісій у справах неповнолітніх, добровільних народних дружин та товариських судів щодо запобігання хуліганству та інших порушень громадського порядку. Виконкомам місцевих Рад депутатів трудящих спільно з органами охорони громадського порядку приписувалося розглянути питання про доцільність організації спецприймачів щодо утримання та працездатності осіб, заарештованих за дрібне хуліганство, з урахуванням наявного позитивного досвіду роботи таких спецприймачів у низці міст країни, а також розробити заходи, що забезпечують використання на фізичних роботах усіх осіб, заарештованих за дрібне хуліганство. З метою швидшого реагування на правопорушення, відповідальність за які встановлено Указом від 26 липня 1966 р., роз'яснити, що поряд із начальником органу міліції матеріали про дрібне хуліганство відповідно до ст. 1 Указу та про правопорушення, передбачені ст. 12 Указу розглядає заступник начальника органу міліції, якщо йому це буде доручено спеціальним наказом начальника цього органу міліції або начальника вищого органу охорони громадського порядку (14, с.850-851). Як видно з цього документу, питання про посилення боротьби з хуліганством розглядалося на високому рівні, за участю вищих керівників правоохоронних органів, відзначалися деякі успіхи, але намічені

заходи були досить традиційними для того часу і передбачали «покращення», «розширення» тієї діяльності, яка вже застосовувалася раніше.

Документи тих часів містять чимало фактів про відданість присязі та героїзм працівників міліції в протистоянні з хуліганями. Ось лише один приклад з подій 1965 року в м. Маріуполі. Якось увечері молодшому лейтенанту міліції Володимиру Пашковському, який усього 3 роки служив у міліції, довелося терміново їхати до лікарні. Туди карета швидкої допомоги привезла по-звірячому побитого хуліганями громадянина Ясько. Напевно, Пашковському дуже не хотілося непокоїти постраждалого: Ясько був у дуже тяжкому стані. Але тільки він міг описати прикмети хуліганів, тільки його свідчення могли допомогти розшукати злочинців. На місце події Пашковський виїхав зі своїм товаришем Щербанем. На розі вулиці Київської мирно розмовляла невелика група осіб. Помітивши міліціонерів, вони раптом почала виявляти ознаки занепокоєння, а потім кинулися врозтіч. Володимир побіг за ними навздогін. Попереду маячила чиясь постать. – «Стій! Стріляй! – владно вимагав Володимир». Чоловік зупинився, різко повернувся, у його руках блиснув обріз. Пролунав постріл, Пашковський був смертельно поранений. У пам'ять про його самовідданість і мужність одну з вулиць міста назвали його іменем (15, с.738-739).

Висновки

Виходячи з вищевикладеного, приходимо до висновку, що боротьба з проявами хуліганства в Україні триває вже тривалий час. Розгляд хуліганства в історичній ретроспективі як кримінально-правового явища та кримінального діяння, включаючи етапи радянського та пострадянського розвитку України, не дозволяє говорити про нього як про явище, яке характеризується якоюсь новою економічною, соціально-культурною чи психологічною природою. Воно має глибоке історичне коріння, невіддільне від існування асоціальної поведінки особистості злочинця в суспільстві.

Попередження хуліганства, як і будь-якого іншого виду злочинів, передбачає здійснення системи взаємозалежних запобіжних заходів державних органів та громадськості, зумовлених найбільш характерними проявами хуліганських дій та їхніми безпосередніми причинами та умовами, характерними для того чи іншого району, міста, області. Певну роль у поліпшенні протидії хуліганству у 1960-ті роки відіграв указ Президії Верховної Ради від 6 липня 1966 р. «Про посилення відповідальності за хуліганство». В указі детально визначалася відповідальність за дрібне та злісне хуліганство, давалося визначення цим поняттям. Влада поєднувала боротьбу з хуліганством з боротьбою проти пияцтва та самогоноваріння, оскільки зв'язок між цими явищами був достатньо очевидним. З цього приводу впродовж вказаного періоду видавалося ще чимало різних постанов різних органів влади, але ситуація з протидією хуліганству кардинальним чином не покращувалася.

Хуліганство є молодіжним злочиним, тому слід приділити пильну увагу молодіжній субкультурі. Поряд із правовою регламентацією функціонування молодіжних об'єднань слід запровадити громадський контроль за діяльністю цих об'єднань.

Література

1. Даньшин І.М. Відповідальність за хуліганство за радянським кримінальним правом. Харків: Вид-во Харківського університету, 1971. 192 с.

2. Міліція України: історичний нарис, портрети, події : наук.-попул. вид. / Ю. О. Смирнов, П. П. Михайленко, О. Д. Святоцький, М. І. Ануфрієв ; за заг. ред. Ю. О. Смирнова Київ : Ін Юре, 2002. 798 с.

3. Керівники Харківської міліції / поліції (1918–2021 рр.): історико – правове дослідження /за заг. ред В.А. Греченка. Харків : Майдан, 2021.402 с.

4. Женугій В.І., Черноус Ю.М. Кримінальна відповідальність за хуліганство за законодавством України: історико-правовий аспект. *Право та державне управління*. 2020. №4.С.105.

5. Греченко В.А. Хуліганство як проблема охорони громадського порядку в УРСР на початку 1950-х рр. *Право і безпека*. 2023. № 3. (90).С. 21-31.

6. Brian La Pierre Hooligans in Khushchev's Russia: Defining, Policing, and Producing Deviance during the Thaw. Madison: University of Wisconsin Press, 2012. 290 p.

7. Jugendkriminalitat in Nordrhein-Westfalen. Diisseldorf/Koln, 2003. 38 S.

8. Про наслідки роботи органів міліції по боротьбі з навмисними вбивствами: доповідна записка міністра охорони громадського порядку УРСР І.Х. Головченка від 17 жовтня 1962 р.// Михайленко П.П., Кондратьєв Я.Ю. Історія міліції України в документах та матеріалах: у 3 т. К.: Генеза, 2000._Т. 3.(1946-1990). С. 79.

9. Галузевий державний архів МВС України (ГДА МВС України). Ф.25. Оп.1.Спр.70. Арк.133-140.

10. ГДА МВС України.Ф.54. Оп.1.Спр.200. Арк.61-65.

11. Про посилення відповідальності за хуліганство: указ Президії Верховної Ради СРСР 6 липня 1966 р.// Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : наук. вид. / авт. кол. : М.Г. Вербенський, О.Н. Ярмиш, В.О. Криволапчук, Т.О. Проценко, В.В. Ткаченко, В.М. Чисніков, Т.А. Плугатар, В.А. Довбня, О.В. Кожухар ; за заг. ред. А.Б. Авакова. К., 2016. Т. 6. : Міністерство внутрішніх справ – Міністерство охорони громадського порядку Радянської України в період десталінізації та подальших реорганізацій (5 березня 1953 р. – грудень 1968 р.). К.–Х. : Мачулін, 2016. С.780-783.

12. Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю: Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів УРСР 23 липня 1966 р.// Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.). Т. 6. С.786.

13. Пропозиції МОГП УРСР щодо посилення заходів боротьби з хуліганством та пияцтвом на залізничному транспорті 10 травня 1967 р.// Михайленко П.П., Кондра-

тьєв Я.Ю. Історія міліції України в документах та матеріалах: у 3 т. Т. 3. С.334-335.

14. Про практику застосування указу Президії Верховної Ради СРСР від 26 липня 1966 року «Про посилення відповідальності за хуліганство»: постанова Президії Верховної Ради СРСР 13 жовтня 1967 р.// Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.). Т. 6. С.850-851.

15. Ветров В.І. Вулиця його імені // Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.). Т. 6. С.738-739.

SUMMARY

In this article, hooliganism is considered in historical retrospect as a criminal-legal phenomenon and a criminal act at the stage of the Soviet development of Ukraine (1960s). The authors emphasize that the prevention of hooliganism, like any other type of crime, involves the implementation of a system of interdependent preventive measures by state bodies and the public, determined by the most characteristic manifestations of hooliganism and their direct causes and conditions characteristic of a particular district, city, or region. A certain role in improving the fight against hooliganism in the 1960s was played by the decree of the Presidium of the Verkhovna Rada of July 6, 1966 "On Strengthening Responsibility for Hooliganism". The decree detailed the responsibility for petty and malicious hooliganism and defined these concepts. The authorities combined the fight against hooliganism with the fight against drunkenness and moonshine, since the connection between these phenomena was quite obvious. On this occasion, during the specified period, many more different resolutions of various authorities were issued, but the situation with combating hooliganism did not improve radically. During this period, up to a quarter of intentional murders were committed for hooligan motives.